

Klaudia ABUCEWICZ^a, Alicja DZIECIOŁ^b

^aUniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki
e-mail: k.abucewicz2@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0001-7612-2985

^bUniwersytet Warszawski
Wydział Polonistyki
e-mail: ab.dzieciol@uw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-6798-0408

ULICA ŚLIMAKA I ULICA PRZYLEŚNA – ROZWAŻANIA O NAZWACH ULIC W RADOŚCI

**Ślimaka Street and Przyleśna Street
– a deliberation on street names in the Radość neighborhood of the Wawer district of Warsaw**

Streszczenie: Artykuł porusza kwestię nazewnictwa ulic na jednym z warszawskich osiedli w Wawrze – Radości. Zwracamy w nim uwagę na bardzo specyficzny czas powstania nazw ulic tej części stolicy, który wynika ze zmian wprowadzanych dopiero od połowy XX wieku. Analizie semantycznej poddajemy 82 współczesne nazwy oraz niektóre z nazw przemianowanych.

Abstract: This article focuses on the street naming in the Radość neighbourhood in the Wawer district of Warsaw. It draws attention to a very specific timing of naming streets in this part of the capital. The names result from the changes introduced as late as the second half of the 20th century. 82 contemporary names, some of them changed, are semantically analysed.

Słowa kluczowe: urbanonimy, nazwy ulic, Warszawa, Wawer, Radość

Key words: urbanonyms, street names, Warsaw, Wawer, Radość

WSTĘP

Według Miejskiego Systemu Informacji (MSI) obowiązującego w stolicy (*Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie 2023*) Warszawę tworzy współcześnie 18 dzielnic. Jedną z nich jest Wawer, podzielony

Wpłynęło: 14.06.2023

Zaakceptowano: 4.12.2023

Zalecany sposób cytowania / Cite as: Abucewicz K., Dzieciol A., 2023, Ulica Ślimaka i ulica Przyleśna – rozważania o nazwach ulic w Radości, *Prace i Studia Geograficzne*, 68.4, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 149–159, DOI: 10.48128/pisg/2023-68.4-10.

na jednostki MSI potocznie zwane osiedlami. Jest ich w Wawrze 12: Aleksandrów, Anin, Falenica, Las, Marysin Wawerski, Miedzeszyn, Międzylesie, Nadwiśle, Radość, Sadul, Wawer oraz Zerzeń. Przedmiotem zainteresowania czynimy w tej pracy oficjalne nazwy ulic Radości. Wybór Radości jako obiektu zainteresowań badawczych nie jest przypadkowy, wskazane nazewnictwo miejskie nie było dotąd przedmiotem analiz onomastycznych. Celem artykułu jest próba klasyfikacji semantycznej radościańskich hodonimów. Zwracamy w nim również uwagę na zmiany, którym uległy niektóre nazwy ulic. Wyniki naszych badań stanowią punkt odniesienia do analizy innych dzielnic i osiedli warszawy pod tym kątem.

Radość początkowo rozwijała się jako samodzielna, różnorodnie uwarunkowana społecznie i geograficznie jednostka administracyjna. Na kształt jej współczesnej urbanonimii miała jednak wpływ przede wszystkim duża liczba nazw, które po 1951 roku poddane zostały denominalizacji ze względu na przyłączenie gminy Wawer do Warszawy.

Za wstęp do rozważań nad hodonimią dzielnicy może posłużyć także etymologia nazwy samego osiedla, która w pewnym stopniu oddaje stopień świadomości onomastycznej mieszkańców tej części miasta, bazującej bardzo często w etymologiach ludowych. *Radość* to tak zwana nazwa metaforyczna o niejasnym pochodzeniu. W XIX wieku zastąpiła oficjalną nazwę dawnego letniska – Zbójna Góra. Rozrastająca się wieś objęła także tereny Zagoździa i Borkowa. Prawdopodobnie nazwę wymyślili sami mieszkańcy, którzy doszli do wniosku, że tradycyjna nazwa miejscowości nie kojarzy się pozytywnie. Trudno jednak powiedzieć, dlaczego wybrali właśnie taką. W literaturze regionalnej znaleźć można informacje, że nazwę *Radość* wymyślił znany przedwojenny aktor komediowy Antoni Fertner – właściciel popadającej dziś w ruinę willi Pod Kogutkiem, zlokalizowanej przy ulicy Junaków. Legenda ta nie znajduje jednak pokrycia w faktach. Nazwa *Radość* pojawia się bowiem już pod koniec XIX wieku, podczas gdy aktor kupił wspomnianą willę dopiero w 1918 roku. Inne wyjaśnienie wywodzi się z legendy związanej z wcześniejszą nazwą – Zbójna Góra. Jeśli komuś udało się przejść przez lasy pełne zbójców i nie zostać obrabowanym, to odczuwał właśnie radość i od tego miałyby pochodzić nazwa osiedla (Kresa, Czerkas 2022).

Ta ludowa etymologia świadczy z jednej strony o świadomości onomastycznej mieszkańców Radości, z drugiej – wynika z potrzeby wpisania lokalnych dziejów w szerszą perspektywę historyczną. Z uwagi na to, że w dwudziestoleciu międzywojennym Radość była letniskiem przyciągającym z Warszawy przedstawicieli środowiska artystycznego, nie dziwi fakt, że ta potrzeba została zrealizowana przez przypisanie onimicznego aktu kreacyjnego aktorowi komediowemu, który często w tym letnisku przebywał.

CEL BADAŃ I METODOLOGIA

Celem badań był opis semantyczny radościańskich hodonimów. Wzięliśmy pod uwagę zarówno obecny onomastykon, jak i zmiany, które zachodziły w nim na przestrzeni lat. Z tej perspektywy ważne było także uwzględnienie etymologii nazw oraz zmian nazewniczych obejmujących niektóre z nich.

Klasyfikację semantyczną nazw wykorzystaną w tym artykule przyjmujemy za M. Nowakowską (Nowakowska 1998), która podział na poszczególne typy oparła na wcześniejszych pracach K. Handke (1992), M. Buczyńskiego (1966) i H. Górnowicza (1964). Na potrzeby zebranego materiału nieco ją jednak zmodyfikowaliśmy. Zmiana polega na usunięciu podziału na nazwy motywowane i niemotywowane, ponieważ do niektórych z kategorii umotywowanych należy zaklasyfikować nazwy, w których motywacja semantyczna nie jest widoczna lub też inaczej – motywowana pozornie. Przez nazwy motywowane rozumiemy nie tylko te, które mają odniesienie realnoznaczeniowe (czyli odnoszą się do rzeczywistości pozajęzykowej), lecz także te, w których uwidacznia się inny niż determinowany wyglądem, położeniem czy kierunkiem powód nadania konkretnego onimu (np. ulica Halki, która powstała po przemianowaniu nazwy ulica Moniuszki). Nazwami niemotywowanymi są więc te, w których niewidoczne

są jakiegokolwiek powody, dla których właśnie ta konkretna ulica otrzymała daną nazwę. Zmieniłyśmy również nazwę jednej z kategorii. Zamiast „nazw utworzonych na wzór motywowanych semantycznie” wydzielamy „nazwy odnoszące się do innych nazw pospolitych”, ponieważ jest to określenie nieco bardziej czytelne. Klasyfikację tę przyjmujemy ze względu na jej użyteczność – charakter radościańskiego onomastykonu pozwala na zaklasyfikowanie każdej z występujących nazw do kategorii wyznaczonych przez M. Nowakowską (1998), na co nie pozwoliłoby wykorzystanie innych klasyfikacji.

MATERIAŁ BADAWCZY

Na analizowany materiał składają się 82 nazwy ulic w Radości wyekscerpowane z urzędowego spisu nazw ulic w Warszawie (*Ulice UM Warszawa*, 2023). Opracowane w tym artykule opisy nazw radościańskich hodonimów przytaczamy za *Słownikiem nazw miejscowych, terenowych i ulic Wawra* (Kresa, Czerkas red. 2022), który powstał jako wynik prac studentów i doktorantów filologii polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Opracowano w nim: 46 nazw osiedli i ich części, 694 nazwy ulic, 114 nazw lasów, dróg, gór, bagien itp. znajdujących się w granicach współczesnej dzielnicy Wawer. Odnosimy się także do artykułu M. Kresy (2023) *Świat wartości odzwierciedlony w nazwach ulic warszawskiej dzielnicy Wawer*.

KLASYFIKACJA SEMANTYCZNA

Uwzględniając specyfikę nazw ulic w Radości, wyróżniłyśmy 6 grup z podgrupami, co dało łącznie 12 kategorii. Klasyfikacja przedstawia się następująco:

1. Nazwy związane z przestrzenią:

1.1. Odnoszące się do flory i fauny: Astry, Gawronia, Geranii, Glicynii, Jagody, Jaszczurcza, Kameliowa, Lawendowa, Limby, Łabędzia, Mrówcza, Niezapominajki, Olchy, Pajęcza, Powojowa, Prymulki, Wilgi;

1.2. Odnoszące się do wyglądu i nastroju: Bajkowa, Burzliwa, Klimatyczna, Lubiana, Podmokła, Serdeczna, Sielankowa, Słotna, Zimowa;

1.3. Odnoszące się do położenia: Przyleśna, Przełęcz, Wielostronna.

2. Nazwy odnoszące się do podziału administracyjnego / rozwoju gospodarczego: Powiatowa.

3. Nazwy odnoszące się do nazw geograficznych: Będzińska, Gierdawska, Godziszowska, Izbicka, Izerska, Januszewska, Kruszwicka, Lipkowska, Łosicka, Prabucka, Skwierzyńska, Smogorska, Sobierajska, Strzegomska, Strzebińska, Szczytnowska, Szreniawska, Śródborowska, Ulanowska, Wągrowiecka, Wielowiejska, Wolęcińska.

4. Nazwy odnoszące się do nazw zawodów: Drwali, Gręplarska, Snycerska, Szygarów.

5. Nazwy odnoszące się do innych nazw pospolitych: Herbaciana, Montażowa, Otawska, Planetowa, Pomologiczna, Warsztatowa, Wspomnień.

6. Nazwy pamiątkowe:

6.1. Nazwy upamiętniające bohaterów literackich: Bachusa, Halki, Jontka, Krasnoludków, Marty, Ślimaka, Panny Wodnej.

6.2. Nazwy upamiętniające postacie rzeczywiste: Aleksandra Orłowskiego, Ezopa, Juliusza Osterwy, Kazimierza Króla, Stanisława Orzechowskiego, Wacława Wojtyłki.

6.3. Nazwy upamiętniające instytucje i organizacje (zbiorowość): Hufcowa, Junaków, Młodzież, Patriotów, Przodowników.

Warto zwrócić także uwagę na to, jak kształtują się radościańskie nazwy na tle opisywanych przez K. Handke (1992) w pracy *Polskie nazewnictwo miejskie etapów rozwoju nazewnictwa miejskiego*.

Badaczka zauważa, że: „Śledząc chronologię pojawiania się nazw miejskich obserwuje się zarazem stopniowe ich przesuwanie się od sfery konkretności do sfery abstrakcyjno-pojęciowej. [...] Wiąże się z tym przechodzenie od nazw jako znaków przestrzeni o funkcji oznaczania do nazw jako znaków o funkcji symbolicznej” (Handke 1992, s. 11).

Odejście od sfery konkretności do sfery abstrakcyjno-pojęciowej jest jedną z niewielu tendencji opisywanych przez Handke, które charakteryzują również radościański onomastykon. Świadczy o tym stosunkowo niski odsetek nazw odnoszących się do konkretnych miejsc, płaszczyzn, odnośników w przestrzeni miejskiej oraz przewaga onimów, które można określić mianem nieumotywowanych semantycznie. Wcześniejszych etapów, polegających na przykład na oznaczaniu nazw za pomocą obiektów topograficznych lub należących do infrastruktury miejskiej bądź też odległości od centrum (por. Handke 1992), nie da się wyodrębnić ze względu na bardzo specyficzny charakter materiału badawczego.

Choć Radość istniała już bez wątpienia w XIX wieku, sam Wawer w XVIII wieku, a jedna z najstarszych wsi wchodzących obecnie w jego skład (Zerzeń) już w XIV wieku, to zbiór nazw określających wawerskie ulice kształtował się dopiero w XX i XXI wieku. Ma to związek z włączeniem Wawra jako dzielnicy do Warszawy w 1951 roku. Wtedy to większość onimów określających nazwy ulic musiała zostać zmieniona ze względu na to, że identyczne istniały już w innych częściach miasta. Proces nadawania tak wielu nazw, niemal wszystkich, w jednym dziesięcioleciu zdaje się nienaturalny i stojący w opozycji do stopniowego, wieloletniego tworzenia się tkanki miejskiej wraz z jej określeniami (zob. tabela 1 zamieszczona na końcu artykułu). Próżno szukać w Radości wielu nazw nawiązujących do topografii czy infrastruktury, które K. Handke (1992, s. 11) zalicza do pojawiających się na jednym z wcześniejszych etapów tworzenia nazewnictwa miejskiego. Analiza materiału prowadzi do wniosku, że nawet jeśli takie nazwy wcześniej istniały, to zostały zmienione (por. ulica Kościelna – obecnie ulica Wilgi). We współczesnym onomastykonie zaledwie 3 nazwy odnoszą się do położenia ulicy.

Nazwy odnoszące się do fauny i flory

Ciekawy zbiór nazewnicy stanowią ulice związane z florą i fauną. To największa grupa nazw ulic (16 nazw). Jest to widoczne również w całej wawerskiej urbanonimii – o nazwach odnoszących się do natury M. Kresa (2023, s. 69) pisze: „stanowią aksjologiczną dominantę nominacyjną analizowanego zbioru”. Znajduje to uzasadnienie w fakcie, że Wawer to jedna z najbardziej zalesionych dzielnic Warszawy, a niektóre obszary Radości do dziś mają bardziej wiejski niż miejski charakter.

Nazwy odwołujące się do przyrody występują w grupach nazewnicych nawiązujących do wspólnego im gniazda semantycznego, np. ulica Prymulki wraz ze znajdującymi się w pobliżu ulicami Niezapominajki, Frezji, Draceny, Geranii, Hortensji, Lewkonii, Orchidei, Majerankową tworzy duży kompleks nazw związanych z roślinami.

We wskazanej grupie nazw występują także nawiązujące bezpośrednio do poprzedniej nazwy ulicy: ulica Olchy, która wcześniej nosiła nazwę Lipowa, ulica Glicynii i ulica Niezapominajki – kiedyś ulica Kwiatowa, a także ulica Astry, dawniej ulica Zielna.

Istnieją również nazwy niemające związku z poprzednią nazwą ulicy, np. ulica Wilgi wcześniej była ulicą Kościelną, ze względu na to, że wiodła do wybudowanego w latach 20. XX wieku kościoła. Nazwę zmieniono w 1954 roku.

Ze względu na fakt, iż w niektórych przypadkach nie da się jednoznacznie określić, czy nowo powstała nazwa jest związana z poprzednią, nie podajemy dokładnej liczby tych, które nawiązują do zastępowanego onimu, jednak w opisywanym zbiorze jest ich co najmniej 15.

Nazwy odnoszące się do wyglądu i nastroju ulicy

Kolejną grupę analizowanych hodonomów stanowią nazwy ekspresywne, nawiązujące do treści nastrojowej i wyglądu ulicy (9 onimów). Są to nazwy, które mogą mieć odzwierciedlenie w charakterystyce ulicy (w zależności od pory roku lub sytuacji i od części dnia): Podmokła, Lubiana oraz nazwy,

które ukazują określoną konwencję, opartą na wzorach zapożyczonych z innych miast polskich (przy-
pisane im cechy nie mają odzwierciedlenia w rzeczywistej charakterystyce ulicy), np. ulice Bajkowa,
Burzliwa, Klimatyczna, Serdeczna, Sielankowa, Słotna, Zimowa.

Nazwy odnoszące się do położenia ulicy

Wśród nazw odnoszących się do przestrzeni znajdują się jedynie 3 przykłady onimów umotywo-
wanych położeniem ulicy i jej realnymi cechami. Pierwszą z nich jest ulica Przyleśna, zlokalizowana
przy lesie (Mazowieckim Parku Krajobrazowym). Ulica Przełęcz nawiązuje z kolei do położenia
ulicy, która podobnie jak przełęcz górską rozciąga się wzdłuż ulicy Technicznej do ulicy Drohoby-
ckiej. Co więcej, według podań mieszkańców przed wojną ulica ta nazywała się Górską (na Przełęczu
została przemianowana z Granicznej). Ulica Wielostronna, idąca od ulicy Patriotów do ulicy Mrów-
czej, przecina pięć ulic: Klimatyczną, Bajkową, Glicynii, Januszewską, Powojową, umożliwiając tym
samym przemieszczenie się w dowolnym kierunku.

Nazwy odnoszące się do podziału administracyjnego / rozwoju gospodarczego

W analizowanym zbiorze znalazła się jedna nazwa związana z podziałem administracyjnym –
ulica Powiatowa.

Nazwy utworzone od nazw geograficznych

Kolejnym typem nazw są te, które zostały utworzone od nazw geograficznych, głównie nazw
miejscowości (22 nazwy). Wśród radościańskich hodonimów tego typu notowane są jedynie nazwy
wtórne w stosunku od nazw kierunkowych¹, np. ulica Wolęcińska pochodzi od nazwy Wolęcin, która
w Polsce noszą dwie wsie położone w powiatach lipnowskim i oleskim; ulica Ulanowska pochodzi
od nazwy miejscowości Ulanów, miasta w województwie podkarpackim lub wsi w województwie
łódzkim; ulica Prabucka – od nazwy miejscowej Prabuty (np. wieś w województwie mazowieckim);
ulica Będzińska – od nazwy miejscowości Będzin (w województwie śląskim) (Kresa, Czerkas 2022).
Są to zatem ulice, które bezpośrednio nie prowadzą do wymienionych miejscowości, a jedynie je
upamiętniają. Być może brak nazw kierunkowych spowodowany jest tym, że jest to jeden z najbar-
dziej pierwotnych mechanizmów hodonimicznych, a jak już wspominałyśmy, onomastykon Radości
kreował się zasadniczo od lat 50. XX wieku.

Nazwy odnoszące się do nazw zawodów

O nazwach motywowanych nazwami zawodów K. Handke (1992, s. 11) pisze: „Następnie ozna-
czaniu podlegają składniki wewnętrznego zróżnicowania społeczności miejskiej (grupy zawodowe,
etniczne) wraz z ich lokalizacją w przestrzeni (ulice zamieszkałe przez określone grupy i od nich
biorące swe nazwy)”. Nazwy ulic pochodzące od nazw zawodów powstały relatywnie później (ulice
Drwali, Gręplarska, Snycerska, Sztymarów), nie są zatem nazwami umotywowanymi semantycznie,
w odróżnieniu od tego typu nazw w innych częściach Polski, a nawet Warszawy (por. ulice Bednarska,
Białoskórnicza, Bracka w Śródmieściu).

Nazwy utworzone od innych nazw pospolitych

Następną kategorią są nazwy powstałe na drodze derywacji sufiksальной, które pojawiły się poprzez
włączanie innych nazw własnych i wyrazów pospolitych do systemu nazewnictwa miejskiego (8),

¹ Nazwami kierunkowymi są te, których nazwa odnosi się do nazwy miejscowości, do której dana ulica bez-
pośrednio prowadzi, np. aleja Krakowska prowadząca do Krakowa, ulica Nidzicka prowadząca do Nidzicy itd.
Nazwy notowane przez nas w onomastykonie Radości nie są jednak nazwami kierunkowymi: ulica Wolęcińska
nie prowadzi do miejscowości Wolęcin.

np. Otawska, Pomologiczna, Montażowa, Patriotów, Wspomnień. Według tego wzoru strukturalnego powstały nazwy ulic o charakterze wtórnym.

We wskazanym typie hodonimów występują także takie nazwy, które nawiązują do nazwy poprzedniej: ulica Herbaciana prawdopodobnie do herbacianych róż (dawniej była to ulica Różana), ulica Planetowa zaś do poprzedniej nazwy – Mikołaja Kopernika.

Nazwy pamiątkowe

Nazwy pamiątkowe notowane w Radości podzielić można na kilka podgrup upamiętniających: postacie literackie, postacie rzeczywiste, grupy zawodowe oraz organizacje (zbiorowości). Do pierwszej z podanych zaliczyć możemy ulice: Bachusa, Halki, Jontka, Krasnoludków, Marty, Ślimaka oraz Panny Wodnej. W niektórych wypadkach nowe nazwy nawiązują do poprzednich. Jest tak na przykład w wypadku ulicy Halki, która wcześniej nosiła miano Stanisława Moniuszki. Onim upamiętniający twórcę zamieniony został więc na onim nawiązującym do bohatera jego dzieła. Analogiczne zmiany nastąpiły w wypadku ulicy Ślimaka, która wbrew pozorom nie nawiązuje do popularnie występującego w Polsce mięczaka, a do nazwiska Józefa Ślimaka, który jest bohaterem *Placówki* Bolesława Prusa – upamiętnianego poprzez poprzednią nazwę ulicy. Także ulica Marty nie jest przypadkowa, ponieważ nadana została w zamian za ulicę Elizy Orzeszkowej, która napisała powieść *Marta*.

Do podobnej zmiany doszło w przypadku ulicy Ezopa, która odnosi się do imienia starożytnego autora bajek moralizatorskich i nawiązuje do wcześniejszej nazwy ulicy – Ignacego Krasieckiego. Nazw pamiątkowych po tych zmianach zostało niewiele (zaledwie 13 spośród wszystkich 82 onimów określających nazwy ulic). Widoczne jest to zwłaszcza z perspektywy badań porównawczych dotyczących innych dzielnic Warszawy lub innych miast Polski: wielokrotnie więcej wymienianych jest chociażby w badaniach Żoliborza Urzędniczego omówionych w artykule *Nazwy ulic i placów – dziełnictwo kulturowe i dokument historii: na przykładzie Żoliborza Urzędniczego w Warszawie, 1916–1995* (Pawlikowska-Piechotka 1996), a także Olsztyna (Biolik 1982), Rzeszowa (Myszka 2012), Wadowic (Nowakowski 1998), Łodzi (Nowakowska 1998) czy Działdowa (Abucewicz 2022). W wymienionych badaniach liczebność nazw pamiątkowych oscyluje w granicach 40–60%, podczas gdy w badanym przez nas materiale stanowią one zaledwie niecałe 16% onimów.

Wśród nielicznych nazw pamiątkowych zostały takie, które odnoszą się albo do postaci niezwiązanych z okolicą i nieobecnych w powszechnej świadomości społecznej (ulica Stanisława Orzechowskiego, upamiętniająca polskiego duchownego, pisarza doby renesansu), albo do postaci związanej bezpośrednio z Wawrem (ulica Waława Wojtyszki – społecznika, żołnierza i nauczyciela działającego w Wawrze). Z przyczyn opisanych wcześniej nie znajdziemy w Radości ulicy Tadeusza Kościuszki czy Adama Mickiewicza, jednych z najpopularniejszych patronów ulic w Polsce (*Baza TERYT* 2023).

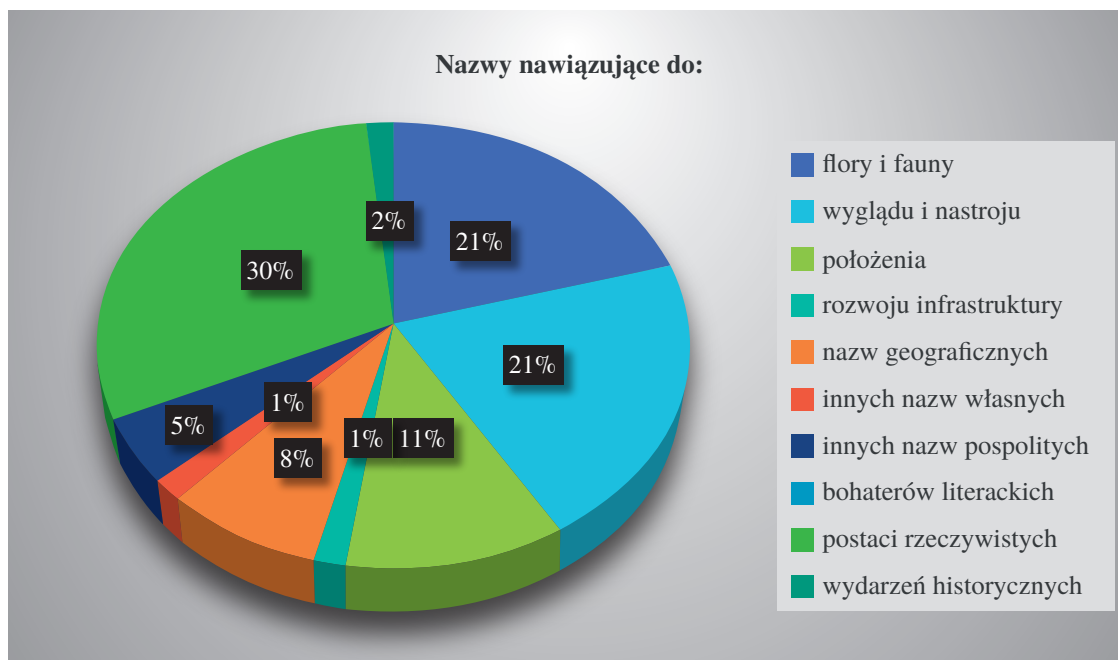
Wydawać by się mogło, że wszystkie 4 nazwy nadane w 1954 roku (Hufcowa, Junaków, Młodzieży, Przodowników) nawiązują do nomenklatury używanej w PRL-u. Jednak według przekazów starszych mieszkańców dzielnicy (Kresa, Czerkas 2022) ulica Młodzieży, choć nadana w tym samym czasie, co pozostałe, miała być hołdem dla młodzieżowej organizacji bojowej, która działała na tym terenie w czasie drugiej wojny światowej. Wspomnieć należy o tym, że to właśnie w Wawrze działała Organizacja Małego Sabotażu Wawer, choć ta nazwa własna w onomastykonie stworzonym w latach 60. nie mogła się znaleźć.

HISTORIA A WSPÓŁCZESNOŚĆ

Szczególnie ciekawe w wypadku badanego przez nas materiału wydaje się uchwycenie jego zmienności. Jak wielokrotnie wspomnieliśmy, niemalże cały onomastykon dotyczący nazw ulic w Ra-

dości utworzony został w drugiej połowie XX wieku. Możemy stwierdzić zatem, że sposób kształtowania się tego zbioru jest nieco sztuczny – oderwany został od naturalnego, wielowiekowego rozwoju nazewnictwa miejskiego. Zatarły się tym samym również pewne widoczne w nazewnictwie etapy historii danego miejsca, opisane przez Kwirynę Handke, na które powołujemy się w tej pracy, m.in. etap odnoszenia się do sfery konkretności.

Poszczególne zmiany nazw ulic prezentujemy w tabeli 1. (zamieszczonej na końcu artykułu). Poniżej zamieszczamy wykres 1. przedstawiający procentowy udział poszczególnych typów nazwicznych w onomastykonie Radości przed 1954 rokiem.

Wykres 1. Typy nazw ulic Radości przed 1954 rokiem

Źródło: opracowanie własne.

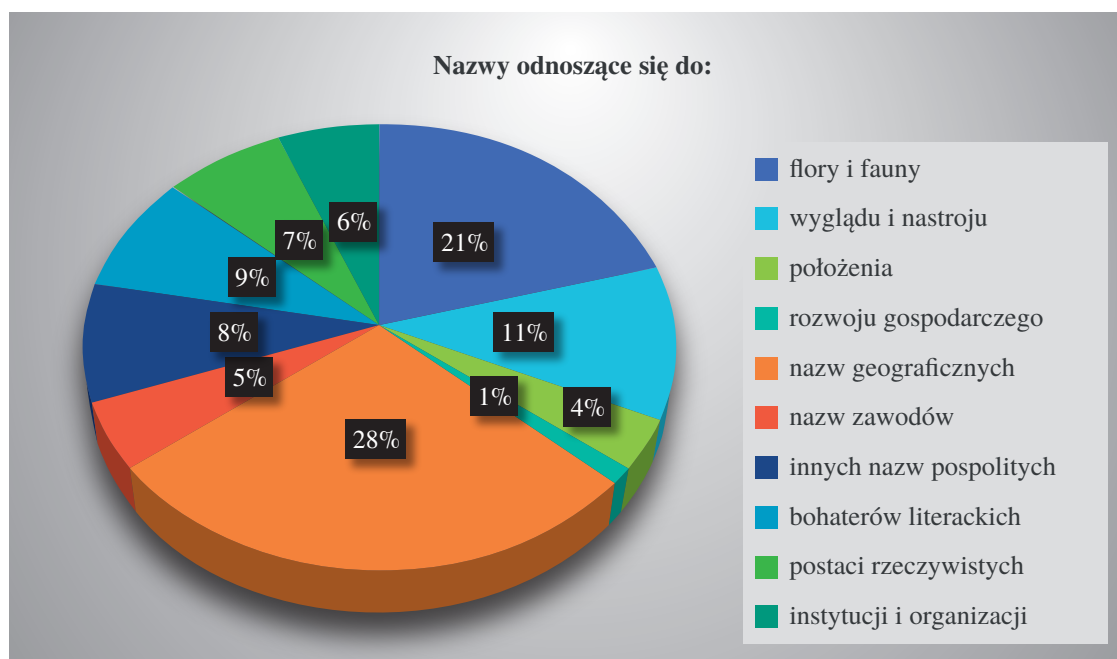
Chart 1. Types of Radość street names before 1954

Source: own elaboration.

Na całość zbioru nazw ulic sprzed 1954 roku składają się 63 nazwy. Największy procentowy udział w nim mają nazwy pamiątkowe odnoszące się do postaci rzeczywistych (19 nazw, 30%). Współcześnie nazwy te stanowią zaledwie 16% wszystkich onimów. Konieczność przemianowania znacznej części nazw wynikała również z tego, że brak im było lokalnego kolorytu – upamiętniały postaci ważne i znane ogółowi polskiego społeczeństwa, a nie tylko lokalnej społeczności.

Choć po roku 2000 tendencja do nadawania nazw pamiątkowych w innych miastach nadal jest widoczna (por. podrozdział *Nazwy pamiątkowe*), to nie możemy tego samego powiedzieć o Radości. Przyłączenie do Warszawy odebrało niejako możliwość nadawania nazw pożądaných, najbardziej podobających się, ze względu na to, że wiele z nich jest już wykorzystanych w innych częściach ogromnej aglomeracji. Wynikiem tego jest również pojawienie się nieobecnych wcześniej nazw odnoszących się do postaci literackich, które we współczesnym zbiorze stanowią 9% badanych onimów (wykres 2).

Dwukrotnie zmniejszył się też udział nazw odnoszących się do wyglądu i nastroju ulicy, co jest spójne z tendencją do przechodzenia ze sfery konkretności do sfery abstrakcji. Widoczny jest również znacznie większy odsetek nazw odnoszących się do nazw geograficznych (wzrost z 8% do 28%), który wynika z licznych nadawania nazw wtórnych do geograficznych.

Wykres 2. Współczesne typy nazw ulic w Radości

Źródło: opracowanie własne.

Chart 2. Modern types of street names in Radość

Source: own elaboration.

PODSUMOWANIE

Onomastykon, na który składają się radościańskie nazwy ulic jest dość konwencjonalny. Na kształt współczesnej hodonimii Radości miała wpływ przede wszystkim denominalizacja nazw dawnej miejscowości letniskowej w związku z przyłączeniem Wawra do Warszawy – zapewne z uwagi na fakt, że popularniejsze nazwy ulic Radości były już notowane w innych dzielnicach stolicy. Hodonimy, które nie zostały przemianowane, stanowią około 20% współczesnych nazw ulic w Radości. Funkcjonujący obecnie system urbanonimiczny stanowi jednak wynik świadomych działań nominacyjnych i funkcjonuje z innymi istniejącymi już nazwami ulic. Niesie to za sobą wiele konsekwencji, jak m.in. to, że odsetek nazw pamiątkowych odnoszących się do jednostek, niezwykle popularnych w innych onomastykonach, jest tu niewielki (stanowi niecałe 16%). Wpływa to także w pewnym stopniu na strukturę omawianych onimów – w całym badanym materiale mamy do czynienia jedynie z 7% nazw wielozłonowych.

Najbardziej ekspansywne są współczesne nazwy ulic utworzone od nazw geograficznych, głównie nazw miejscowości. Są to nazwy wtórne w stosunku do nazw kierunkowych. Dużą grupę stanowią także hodonimy związane z florą i fauną (około 21%). Nie mają one wyrazistej motywacji realnej, są jedynie symbolem, który może budzić u odbiorców indywidualne skojarzenia w związku dużą ilością terenów zielonych w całym Wawrze, który często nazywany jest „płucami Warszawy”. W większości zachowują jednak związek z nazwą zmienioną, pozostając w tej samej kategorii semantycznej (np. ulicy Astry to dawna Zielona, Glicynii – Kwiatowa, Powojowa – aleja Róż).

Hodonimy, które nawiązują do poprzednich nazw, pozostają z nimi w relacji stycznej asocjacyjnej, tzn. hodonimy upamiętniające twórców zastąpiono nazwami utrwalającymi elementy ich twórczości (ulica Moniuszki zmieniła się w Halki, Orzeszkowej w Marty, Bolesława Prusa w Ślimaka).

Literatura

- Abucewicz K., 2022, *Nazwy ulic w Działdowie dawniej i dziś – dialog między kulturami, językami i wiekami*, [w:] P. Megger, M. Miłosz, A. Orzechowicz (red.), *Dialogi i monologi*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 11–22.
- Baza TERYT, https://eteryt.stat.gov.pl/eTeryt/rejestr_teryt/udostepnianie_danych/baza_teryt/uzytownicy_indywidualni/wyszukiwanie/wyszukiwanie.aspx?contrast=default (dostęp: 13.06.2023).
- Biolik M., 1982, Typy semantyczne współczesnych nazw ulic i placów Olsztyna, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1–2, s. 51–61.
- Buczyński M., 1966, Nazwy ulic i placów Lublina, *Onomastica*, 11, s. 136–181.
- Górniewicz H., 1964, Toponimia Gdyni, *Gdańskie Zeszyty Humanistyczne*, VI, s. 135–164.
- Handke K., 1992, *Polskie nazewnictwo miejskie*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, Omnitech Press, Warszawa.
- Kresa M., Czerkas K. (red.), 2022, *Słownik nazw miejscowych, terenowych i ulic Wawra*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja Języka Polskiego, Warszawa.
- Kresa M., 2023, Świat wartości odzwierciedlony w nazwach ulic warszawskiej dzielnicy Wawer, *Poradnik Językowy*, 4, s. 59–76.
- Myszka A., 2012, *Ewolucja motywacji współczesnych nazw ulic województwa podkarpackiego*, [w:] M. Ołośiak (red.), *Jednotlivé a všeobecne v onomastiké*, Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity, Prešov, s. 251–262.
- Nowakowska M., 1998, Najnowsze tendencje w tworzeniu nazw ciągów komunikacyjnych Łodzi, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, 37, s. 143–152.
- Nowakowski A., 1998, Nazewnictwo ulic i placów w Wadowicach, *Wadoviana. Przegląd Historyczno-Kulturalny*, 1, s. 40–48.
- Pawlikowska-Piechotka A., 1996, Nazwy ulic i placów – dziedzictwo kulturowe i dokument historii: na przykładzie Żoliborza Urzędniczego w Warszawie, 1916–1995, *Ochrona Zabytków*, 49/4, s. 424–427.
- Ulice UM Warszawa, <http://ulice.um.warszawa.pl/wyszukiwanie/faces/obiekty.xhtml> (dostęp: 13.06.2023).
- Zarząd Dróg Miejskich w Warszawie, 2023, <https://zdm.waw.pl/miejski-system-informacji/obszary-msi/> (dostęp: 13.06.2023).

Tabela 1. Współczesne nazwy ulic w Radości – wraz z rokiem nadania oraz wcześniejszą nazwą (jeśli istniała)
Table 1. Contemporary street names in Radość – including year of naming and former name (if existing)

Lp.	Obecna nazwa ulicy <i>Current street name</i>	Wcześniejsza nazwa ulicy <i>Previous street name</i>	Rok nadania obecnej nazwy ulicy <i>Year of current street name</i>
1	Aleksandra Orłowskiego	Grottgera	1954
2	Astry	Zielna	1960
3	Bachusa	Rycerska	1957
4	Będzińska	Zawiszy	1954
5	Burzliwa	Topolowa	1954
6	Drwali	Skorupki	1953
7	Ezopa	Krasickiego	1954
8	Gawronia		2016
9	Geranii		1962
10	Gierdawska	Konopnickiej	1954
11	Glicynii	Kwiatowa	1960
12	Godziszowska		1965

Tabela 1 cd. / Table 1 cont.

Lp.	Obecna nazwa ulicy <i>Current street name</i>	Wcześniejsza nazwa ulicy <i>Previous street name</i>	Rok nadania obecnej nazwy ulicy <i>Year of current street name</i>
13	Gręplarska	Polna	1954/2012 ^a
14	Halki	Moniuszki	1954
15	Herbaciana	Różana	1954
16	Hufcowa	Świerczewskiego	1954
17	Izbicka	3 Maja / Stalina / Artystów	po 1954
18	Izerska	Waryńskiego	1954
19	Jagody	Niecała	1957
20	Januszewska		brak danych
21	Jaszczurcza	Polna	1954
22	Jontka	Jodłowa	1954
23	Juliusza Osterwy	Bandurskiego	1953
24	Junaków	Stefana Batorego	1954
25	Kameliowa	Dobra	1960
26	Kazimierza Króla		brak danych
27	Klimatyczna	Wiejska	po 1954
28	Krasnoludków	Żurawia	1957
29	Kruszwicka	Wiślana	1954
30	Lawendowa		1960
31	Limby		1960
32	Lipkowska	Sienkiewicza	1954
33	Lubiana	Plantowa	1957
34	Łabędzia	Zaolziańska	1953
35	Łosicka		1962
36	Marty	Orzeszkowej	1954
37	Młodzieży	Ludwiki	1954
38	Montażowa	Zaborowska	1954/2012 ^b
39	Mrówcza	Plantowa	1954
40	Niezapominajki	Kwiatowa	1954
41	Olchy	Lipowa	1954
42	Otawska	Brzozowa	1954
43	Pajęczna	Piaskowa	1954
44	Panny Wodnej	3 Maja	1954
45	Patriotów	Świerczewskiego	1954
46	Planetowa	Kopernika	1954
47	Pleciona		1961
48	Podmokła	Lubelska	1954
49	Pomologiczna	Słoneczna	1954
50	Powiatowa	Wierzbowa	1954

^a W 1954 roku ulica dostała miano Gremparskiej, a w 2012 roku zmieniono ją na Gręplarską.^b W 1954 roku ulica nazwana została Montarzową, w 2012 roku zmieniono jej nazwę na Montażową.

Tabela 1 cd. / Table 1 cont.

Lp.	Obecna nazwa ulicy <i>Current street name</i>	Wcześniejsza nazwa ulicy <i>Previous street name</i>	Rok nadania obecnej nazwy ulicy <i>Year of current street name</i>
51	Powojowa	al. Róż	1954
52	Prabucka		1961
53	Prymulki		1960
54	Przełęczy	Graniczna	1954
55	Przodowników	Krótką	1954
56	Przyleśna		brak danych
57	Serdeczna	Sosnowa	1954
58	Sielankowa		2009
59	Skwierzyńska	Graniczna	1954
60	Słotna	Mianowskiego	1954
61	Smogorska	Niska	1954
62	Snycerska	Krótką	1954
63	Sobierajska	Pieszka	1954
64	Stanisława Orzechowskiego		brak danych
65	Strzegomska	Matejki	1954
66	Strzebińska	Cicha	1954
67	Szczytnowska	Inżynierska	1954
68	Szreniawska	Przeskok	1954
69	Sztygarów	Lubeckiego	1953
70	Ślimaka	Bolesława Prusa	1957
71	Śródborowska		1962
72	Ulanowska	Wrocławska	1954
73	Wacława Wojtyłki		2012
74	Warsztatowa	Poprzeczna	1954
75	Wągrowiecka	Wspólna	brak danych
76	Wielostronna	Wesoła	1954
77	Wielowiejska	Sadowa	1954
78	Wilgi	Kościelna	1954
79	Wiselki		1954
80	Wolęcińska	Królewska	po 1954
81	Wspomnień	Szopena	1957
82	Zimowa	Świerkowa	1954

Źródło: opracowanie własne.
Source: own elaboration.